

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційне дослідження і автореферат
МАКЕСВОЇ ОЛЕНИ АНАТОЛІВНИ
на тему: «**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ В МАЙБУТНІХ**
СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ
ПІДГОТОВКИ», що подана на здобуття наукового ступеня кандидата
педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Українські заклади вищої освіти активно працюють над впровадженням педагогічних інновацій в освітній процес, з метою вдосконалення фахової підготовки та формування такого професіонала, що буде готовий компетентно виконувати усі свої посадові обов'язки та функції. Як засвідчує практика, нині підвищеної уваги потребує професійна підготовка майбутніх соціальних працівників у контексті формування у них професійної культури. Вважаємо, що професійна культура є тим реальним механізмом, що регламентує і регулює особистісну й професійну поведінку та діяльність майбутнього фахівця, що реалізовуватиме соціальну політику та надаватиме соціальні послуги клієнтам соціальних структур. Саме тому студенти спеціальності 231 «Соціальна робота» ще під час навчання у ЗВО мають мати належний рівень професійної культури. У нашому баченні, професійна культура суттєво підвищує відповідальність, активність, позитивно впливає на вдосконалення комунікативних, організаторських, лідерських здібностей. З огляду на наведені факти, підтримуємо здобувачку у тому, що формування професійної культури у майбутніх соціальних працівників потребує реального наповнення сучасними педагогічними технологіями.

Встановлено, що не дивлячись на значну кількість публікацій, теоретичні та практичні питання формування професійної культури майбутніх соціальних працівників не можна вважати належним чином висвітленими як у психолого-педагогічній і соціальній, так і у методичній літературі. Підсилюють актуальність дисертаційного дослідження Олени

" 8 "	Вх. № 735
прот. №	" 14 " 02 20 20 р.
ВІДДІЛ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
НАДПСУ ім. Б.Хмельницького	

Анатоліївни Макєєвої суперечності, які виявлені та потребують цілеспрямованого розв'язання під час організації освітнього процесу у ЗВО, що готують соціальних працівників. Отже, відповідально констатуємо, що наукове дослідження, що представлено на захист є, безумовно, своєчасним та практично спрямованим, а його актуальність не викликає жодних сумнівів.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи. Проведений аналіз дисертаційної роботи Макєєвої О. А. дозволяє засвідчити, що у ході дослідження здобувачка отримано вагомі наукові результати. Так, вперше розроблено педагогічну технологію, яка має суттєвий позитивний вплив на формування професійної культури в майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки та обґрунтовано педагогічні умови такої діяльності. Доволі цінним у науковій площині вважаємо те, що здобувачкою обґрунтовано компоненти, уточнено критерії, показники й рівні професійної культури. Визнаємо внесок Макєєвої О. А. щодо вдосконалення змісту наукових дефініцій «професійна культура соціального працівника» та «педагогічна технологія формування професійної культури в майбутніх соціальних працівників». Відзначимо, що Олена Анатоліївна виважено підійшла до організації своєї практичної діяльності, що дозволило їй удосконалити зміст, форми та методи підготовки майбутніх соціальних працівників під час навчання у ЗВО. На наш погляд, практично цінними є навчально-методичні комплекси з дисциплін «Педагогіка» та «Соціальна робота з різними групами клієнтів» для формування професійної культури в майбутніх соціальних працівників.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків. Вивчення та аналіз дисертації й автореферату О.А. Макєєвої дозволяє констатувати, що авторка використала адекватний комплекс теоретичних, емпіричних та статистичних методів. Такий підхід допоміг здобувачці належним чином організувати педагогічний експеримент і провести валіну перевірку отриманих результатів експериментального дослідження.

Рецензована дисертаційна робота опирається на джерельну базу з 198 найменувань (із них 4 іноземною мовою). Відзначимо, що представлені висновки відповідають поставленим завданням й корелюються із науковою новизною.

Відповідність структури і змісту дисертаційного дослідження чинним вимогам. Рецензоване дисертаційне дослідження чітко структуроване. Зокрема, у вступі висвітлено актуальність, відображено сучасний стан досліджуваної проблематики, виокремлено невирішені й проблемні аспекти, представлено суперечності, представлено зв'язок роботи з науковими планами та темами, обґрунтовано наукову новизну, акцентовано увагу на практичному значенні й результатах апробації.

У першому розділі авторка зосередила увагу на теоретичному аналізі науково-педагогічної літератури щодо проблеми формування професійної культури. Позитивно розцінюємо те, що здобувачка розглянула зміст наукових дефініцій «культура» та «професійна культура», а також проаналізувала безпосередньо сутність й окреслила особливості професійної культури майбутніх соціальних працівників. Погоджуємося з потребою ґрунтовного висвітлення змісту структури професійної культури соціальних працівників, яка містить: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, комунікативний, організаційний та поведінковий компоненти. Слушним вважаємо узагальнення структурних компонентів, критеріїв та показників у вигляді рис. 1. Таке графічне узагальнення виступає свідченням сформованих аналітичних умінь здобувачки. Схвалюємо науковий пошук авторки, який призвів до виокремлення та характеристики рівнів сформованості професійної культури в майбутніх соціальних працівників.

Другий розділ, головним чином, присвячений висвітленню педагогічної технології формування професійної культури в майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки. Так педагогічну технологію авторка розуміє як спеціально організовану систему педагогічних умов, форм, методів та засобів, спрямована на формування професійної

культури в майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки. Ця педагогічна технологія, у баченні здобувачки, передбачає аналіз навчального плану, змісту навчальних програм і навчальних дисциплін щодо формування професійної культури; добір та відбір оптимальних форм та методів навчання з метою формування професійної культури; збільшення частки самостійної роботи студентів як засобу формування професійної культури; інтенсифікацію практичної професійної підготовки; залучення студентів до волонтерської роботи з метою формування у них професійної культури; педагогічну діагностику рівня сформованості професійної культури в майбутніх соціальних працівників.

Цінним у методичному контексті вважаємо те, що розроблена педагогічна технологія ґрунтується на принципах педагогічної творчості: діагностики, оптимальності, креативності, варіативності, які авторка обґрунтовує у роботі.

Схвалюємо позицію авторки щодо вагомості застосування педагогічної діагностики для визначення рівня сформованості професійної культури у майбутніх соціальних працівників. Так, у дослідженні розкрито поняття «педагогічна діагностика» й розроблено конкретний діагностичний інструментарій (спостереження, анкетування студентів, незалежне експертне оцінювання та розробку діагностичних карт й профілів рівня сформованості професійної культури).

У третьому розділі подано результати перевірки ефективності педагогічної технології та педагогічних умов формування професійної культури в майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки упродовж 2014–2017 рр. Свідченням наукового потенціалу здобувачки є детально розписаний констатувальний етап експериментального дослідження. Позитивно розцінюємо той факт, що у параграфі 3.2 ґрунтовно охарактеризовано отримані результати формувального етапу. Схвалюємо те, що авторка для перевірки достовірності й валідності отриманих даних використала t-критерій Стьюдента.

Отже, вивчення змісту дисертаційного дослідження дає нам можливість стверджувати, що представлені висновки до розділів, а також загальні висновки є виваженими, логічними, чіткими і конкретними, та в основному, відображають зміст дослідження. Список використаних джерел, посилання на них у тексті дисертації зроблено із дотриманням вимог. Відзначимо, що організаційні та методичні аспекти практичної діяльності авторка відобразила в додатках. Підтверджуємо, що зміст автореферату відображає основні положення дисертаційного дослідження. Дисертація відзначається належною мовностилістичною культурою.

Практична значущість отриманих результатів. Констатуємо, що дисертаційне дослідження володіє практичною значущістю. Так, авторським практичним доробком є навчально-методичні комплекси з дисциплін «Педагогіка» та «Соціальна робота з різними групами клієнтів» для формування професійної культури в майбутніх соціальних працівників та система практичних завдань.

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження. Наукові публікації, які авторка опублікувала підтверджують її компетентність у питаннях формування професійної культури у майбутніх соціальних працівників. Так, до наукового доробку здобувачки увійшли 14 одноосібних публікацій, що опубліковані упродовж 2015–2017 р.р.

Дискусійні положення та зауваження. Належно оцінюючи позитивні здобутки, вважаємо за доцільне звернути увагу на певні *неточності, дискусійні моменти* та висловити *зауваження*:

1. У першому параграфі дисертаційного авторка доволі багато уваги (с. 27–30) приділяє аналізу такої наукової дефініції, як «педагогічна культура», яка опосередковано дотична до теми, тому цей матеріал варто б представити у додатках, або схематично у таблиці.

2. Дисертаційне дослідження мало б значно більшу наукову цінність й засвідчило б сформовані вміння аналізувати та узагальнювати інформацію у тому випадку, коли б у параграфі 1.2 авторка не лише перерахувала здобутки

і висвітлила позиції науковців щодо аналізу змісту та сутності «професійної культури», а й представила аналіз й висловила свої критичні зауваження.

3. У нашому баченні, здобувачці варто було вказати на основі чого нею було обрано саме такий спектр педагогічних умов (88–90). А також приділити більше уваги їхньому теоретичному обґрунтуванню у другому розділі роботи. Відзначимо й те, що у висновках до другого розділу педагогічні умови не фігурують зовсім.

4. Авторка позиціонує, що «важливим етапом формування професійної культури в майбутніх соціальних працівників є аналіз навчальних планів», однак важко зрозуміти навчальні плани яких саме ЗВО було нею проаналізовано, адже у дисертаційному дослідженні, головним чином, фігурує аналіз навчального плану лише одного закладу – Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

4. Як засвідчує проведений аналіз дисертації, здобувачка організувала та провела цікаве дослідження, до якого залучала студентів та викладачів з п'яти ЗВО (Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Київського національного університету імені Бориса Грінченка, Національного університету біоресурсів і природокористування України, Білоцерківського інституту економіки та управління «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»), які провадять освітню діяльність у сфері підготовки бакалаврів за спеціальністю 231 «Соціальна робота», однак довідки про впровадження засвідчують лише три ЗВО.

5. У авторефераті, описуючи третій розділ, авторка зазначає, що у нею було впроваджено виокремлені педагогічні умови під час організації експериментального дослідження в експериментальній групі та описує конкретні шляхи такої своєї діяльності. Однак, безпосередньо у третьому розділі дисертаційної роботи цим питанням приділено не достатня увага.

6. У переліку використаних джерел зустрічається посилання на видання 80–90 рр., які на даний час практично втратили свою актуальність, тому авторці варто було зробити посилання на більш новіші джерела (Арутюнов С. А. Этнографическая наука и культурная динамика. *Исследования по общей этнографии*. Минск.: Белорусский гос. ун-т, 1983. С. 31–34.; Батышев С. Я. Реформа профессиональной школы (опыт, поиск, задачи, пути реализации). Москва, 1987. 343 с.; Бромлей Ю. В. Очерки теории этноса. Москва, 1983. 148 с.; Кузьмин П. В. Профессиональная культура офицера-политработника и пути её формирования (философско-социологический анализ) : автореф. дис. ... канд. филос. наук : 19.00.01. Москва : Военно-политич. акад. им. В. Ленина, 1989. 272 с. та ін.). А також відзначимо, що серед 4 іноземних авторів, на які посилається науковець немає жодного нового видання (усі видання від 1964 по 1988).

7. Позитивно оцінюємо навчально-методичні комплекси, які розроблені авторкою для формування професійної культури у процесі фахової підготовки. Однак хочемо констатувати, що навчальна дисципліна «Педагогіка» належить до дисциплін загального педагогічного спрямування (цикл навчальних дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки), тому має опосередковане відношення до переліку фахових дисциплін. А також зазначимо, що вказані навчально-методичні комплекси з дисциплін «Педагогіка» і особливо «Соціальна робота з різними категоріями клієнтів» авторці доцільно було б представити у додатках, що засвідчило б їх практичне спрямування на формування професійної культури.

Висновки щодо відповідності дисертаційного дослідження чинним вимогам та можливість присудження наукового ступеню. Висловлені зауваження і побажання не впливають на позитивну оцінку дослідження Макеєвої Олени Анатоліївни на тему: «**Формування професійної культури майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки**».

Рецензована робота характеризується науковою новизною, теоретичною і методичною значущістю, а також володіє практичним спрямуванням. На наш погляд, авторка зуміла представити нові, раніше не захищені положення, які впливають на вдосконалення професійної

підготовки майбутніх соціальних працівників та підвищують їхню професійну культуру.

Таким чином, рецензоване дисертаційне дослідження визнаємо завершеною науковою працею, яка відповідає вимогам пп. 9, 11, 12 та 13. положення «Порядку присудження наукових ступенів», що затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами від 06.09.2016 р.), а її авторка – Макеєва Олена Анатоліївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, доцент
професор кафедри соціальної педагогіки і
соціальної роботи
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Калаур С.М